

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

Vzajemna
Svoboda

Štev. 1-2

1940

Letnik IV.

VZAJEMNA SVOBODA

Številka 1-2

1940

Letnik IV.

Sredi aprila 1940.

V novi obliki stopa naša delavska kulturna revija pred vas. Čas, v katerem živimo stavlja tudi delavstvo pred nove naloge. Deset let političnega počivanja ima naš narod za seboj. Deset nič srečnih let! Kajti, ako bi bilo nasprotno, bi nihče ne težil po spremembi. In vendar je sprememba postala nujna in zahteva splošnosti. Vso stavbo bo treba postaviti na nove temelje. Pri tej gradnji bo moral pač sodelovati celoten naš narod, ako hočemo imeti res narodno državo. Ako pa prepustimo to delo postavljenim posameznikom, bo kaj rado udarila skozi blesk novolakirane fasade stara barva na dan.

Ni pravica, dolžnost državljanov je, da pri izgradnji svoje države sodelujejo. Ako je cilj države težnja, da se ustvari vsem državljanom možnost doseči najvišjo srečo, tedaj se mora državljanu dati možnost, da si svojo srečico spletava sam.

Ne samo doma, temveč tudi zunaj vidimo gigantske napore za spremembo družstvenih razmer. Živimo v vojni dobi. Tudi pri nas. Zunaj se razvihrava krvava borba, pretaka se kri, ugašajo življenja, požirajo se cele dežele, narodi. Pri nas se pa vrši nekrvava borba za blago, za surovine, za vse narodne dobrine. Pri vsem tem pa nalaga skrb, da se v s a j t a k o stanje še ohrani velike materielne žrtve, žrtve v ljudstvu in delu. Mirovno življenje je moteno. Tudi obramba nevtralnosti zahteva svoje žrtve.

Ni zmaga enega ali drugega imperializma edini cilj vojskujočih se držav. Gre za več! Gre za novo družbeno obliko v svetu! Gre za nov socialni red. Ali za ohranitev starega demokratičnega sistema, ali za družbo z eno državo vodečo voljo. Ali za demokratično ali totalitarno urejeno družbeno stanje. Ali za prostovoljno sodelovanje vseh državljanov pri ustvarjanju narodnega blagostanja v državi na temelju zavesti odgovornosti, zaupanja in samoomejitve, ali za vladavino, kjer pojde to delo na ukaz in pod strogim nadzorstvom. Ali za družbo na osnovi enakosti državljanov, ali na

osnovi neenakosti, kjer je eden vse, vsi drugi pa samo toliko, kolikor ta eden hoče. Gre za povratak v dobo starih orientalskih despotij, kjer vlada v zasledovanju svojih ciljev despot nad življenjem in smrtjo svojih podložnikov. Ali državljani, ali podložniki, za to gre!

Za delavski razred je danes jasno, na kateri strani mu je mesto.

Sicer je res, da je liberalizem, ki je postavil kapitalistični svet in ki si je vsaj v svoji prvi razvojni dobi postavil družbeno obliko na demokratične temelje, zabredel v težkoče in spravil države v težko krizo. Pa naj si bo ta že funkcionalna, kakor to trdijo pravni teoretiki demokratizma, ali strukturalna, kakor to trdijo fašistični in nacistični naučniki. Ni pa res, da bi s propastjo liberalizma morala propasti tudi demokracija. Liberalizem ni barka, da bi z njo vred moralo potoniti vse, kar je na njej, človek, mačka in miš. Družba se razvija, prelija se v razvoju iz oblike v obliko. Tudi liberalizem ni več tisti, kakor je bil. Razvoj je veriga, ki veže preteklost, sedanjost in bodočnost. Demokracija je ena izmed družbenih oblik. More pa vedno obstojati v svetu sporedno po več družbenih oblik. In pokazuje nam zgodovina, da so tako zvane absolutistično diktatorske oblike vladavin mogoče samo pri velikih narodih. Majhni narodi so vedno najbolje uspevali na tleh demokracije. Ta resnica se vleče iz starih dni antične grške države skozi vso zgodovino.

Težnja za tem mora veljati tudi za nas. Pojma svoboda in samoodločba morata zopet dobiti svojo vsebino. Zato nista dovolj samo volja in borba, ampak tudi znanje. In znanje ne sme ostati privilegij. Za udejstvovanje v demokratičnem svetu je treba usposobljenosti. To velja najbolj za delavski razred, kateremu je pri strukturi sodobne družbe dodeljena najvažnejša funkcija. Mi ne smemo nikoli izgubiti iz uma, da je pravi cilj naših teženj, postavitve socialističnega družbenega reda; tega pa na drug način ni mogoče doseči, kakor s pomočjo demokracije. In zato je potreba izobrazbe delavskemu razredu.

Te izobrazbe pa delavstvu nihče ne daje. Pridobiti si jo mora sam. Da se mu to olajša, naj pripomore tudi naš list. Zato smo spremenili dosedanjo obliko »Vzajemne Svobode«, ki je v zadnjih letih služila bolj prosveti in razvedrilu. Naše srčne želje so, da bi pri tem delu uspeli in da bi tudi po našem sodelovanju delavstvo našlo in doimelo svoje poslanstvo pri ustvarjanju nove države, naroda in družbe.

Delavstvo in kultura

Kaj sploh je kultura?

»Kaj je kultura? Kateri pojem izraža ta beseda, ki je nam vsem tako domača in hkrati tako strašno tuja? Literatura, umetnost, znanost — to je le zunanji izraz, je le dokument narodove kulture, je dokument narodovega duševnega in materialnega blagostanja. Naša slovenska kultura, kakor je na današnji stopnji, je rezultat vsega našega duševnega in materialnega dela od začetka zavednega narodovega življenja do danes. — Zgodovina narodove kulture in zgodovina naroda samega, je zgodovina njegovega političnega, družabnega in gospodarskega razvoja.«

I. Cankar: Zv. XI., str. 331.)

Kultura ni nekaj, kar bi bilo »od vekomaj«, ni nekaj, kar bi padlo človeštvu v roke »z neba« kot zrela hruška, ne, kultura je nastala in se razvijala v boju človeka z naravo od časov, ko je izšel človek iz živalskega stanja pa do današnjih dni. Človekovo delo je ustvarjalo in še ustvarja kulturo. In čim večja je bila gmotna kultura človekova, njegovo blagostanje, tem višje oblike je dobivala tudi duhovna kultura. V različnih dobah, na različnih stopnjah razvoja človeške družbe moremo govoriti tudi o različnih kulturah. Drugačna je bila kultura Egipta, Rima ali Aten, spet drugačna je bila fevdalna kultura srednjega veka in ta se zopet razlikuje od meščanske kulture. Na pragu prehoda iz sistema suženjstva v fevdalni sistem je razred zemljiških gospodov prevzel kulturno izročilo starih Rimljanov, Grkov, Egipčanov in drugih ter ga na nov način razvijal dalje. Na prehodu iz fevdalizma v kapitalizem je bilo revolucionarno meščanstvo tisti razred, ki je ustvarjal temelje nove kulture, gmotne in duhovne. Z zmago revolucionarnega meščanstva, ki je »ustvarilo vse drugačne čudeže kot so egiptovske piramide, rimski vodovodi, gotske katedrale, vzbudilo vse drugačna gibanja kot je preseljevanje narodov ali križarske vojске.« (M.-E.: »Manifest«.) Kapitalizem je v svojem razvoju trdno zvezal plemena, ljudstva v narode, enak razvoj je doživela tudi kultura. Kulturo raznih plemen je nujno združil v eno samo kulturo, ki je bila po vsebini meščanska, to je kapitalistična, po svoji obliki pa narodna.

Danes je kapitalizem v zatonu. Njegova nasprotja, ki jih je prinesel s seboj na svet, so se neprimerno zaostрила, gnijoči in propadajoči kapitalizem, to je imperializem, izgublja tla pod nogami. Kriza kapitalizma kot sistema postaja očitna. Če razpada človeško telo, se to pravi, da razpadajo vsi njegovi deli, udje. Če razpada sistem kapitalizma, se to pravi, da propada vse od kapitalističnega gospodarstva kot temelja, do politike, umetnosti, znanosti itd., torej tudi kultura. In obratno! Če vidimo, da je kapitalistično »gospodarstvo« le še izkoriščanje, popolen nered, če vidimo, da je meščanska politika cna

sama gnusna laž, če pogledamo kakšne nemogoče stvari se nam danes prodajajo za »čisto umetnost«, če pomislimo na to, da se danes poskuša čisto resno »znanstveno« dokazati, da je neki človek, neki narod, višji, več vreden samo zato, ker je močnejši, ker je bele barve, ker je številnejši, ker je »višje rase«. Če torej mislimo, da naj bi vse to bila znanost, kultura, potem smo pač več kot upravičeni sklepati, da je družbeni red, v katerem so take stvari možne, resnično v krizi, še več, da je svojo vlogo doigral.

In ko smo prišli do tega spoznanja, je potrebno le še eno: najti izhod iz takega stanja:

»Orožje, ki je z njim meščanstvo porazilo fevdalizem, se obrača sedaj proti meščanstvu samemu. In meščanstvo ni le skovalo orožja v svojo pogubo, marveč je rodilo tudi moštvo, ki bo sukalo to orožje — moderno delavstvo, proletariat.«

(M.-E.: »Manifest«).

Ta Marx-Engelsov citat nam kaže pravo pot: Delavstvo, ki je najnaprednejši razred današnje družbe, to delavstvo ima veliko zgodovinsko nalogo, da povede voz človeštva na novi tir. Zgraditev novega, pravičnejšega, boljšega družbenega reda, to je cilj in smoter delavskega razreda tega sveta.

Že danes se v naročju stare, preživele družbe oblikuje nova, ki bo nadomestila staro. In kultura? Kultura gre po isti poti. Meščanski razred se na današnji stopnji svojega razvoja odpoveduje kulturi. Meščanstvo ni več zmožno nuditi človeštvu prave kulture. Zato je naloga delavstva, da nudi človeštvu tudi na tem področju nekaj novega, svojega. Kakor je nekoč mlada, revolucionarna meščanska kultura nadomeščala fevdalno, tako mora danes mlada, delavska kultura zavreči zastarelo, meščansko »kulturo« in na njeno mesto postaviti svojo, delavsko kulturo, ki bo po vsebini socialistična, po obliki pa narodna.

* * *

Slovensko delavstvo že živi svojo lastno kulturno življenje. V svojih organizacijah gradi svojo, delavsko kulturo. Skupno z ostalimi razrednimi delavskimi organizacijami je ono tisto, ki nadaljuje in dalje razvija najboljše tradicije slovenskega naroda. Delavsko kulturno gibanje po vojni je ogromno napredovalo v tej smeri. Kljub težkemu stanju, v katerem je živelo in še živi naše delavstvo, kljub znanim notranjepolitičnim prilikam, ki so vse prej kot pospeševale rast delavske kulture, je slovensko delavstvo tudi na tem področju pokazalo in dokazalo svojo življenjsko sposobnost, svojo ustvarjalno silo. In prav v zadnjem času, v času, ki ga bomo nekoč imenovali »dobo kulturnih škandalov«, doživlja delavsko kulturno in prosvetno gibanje nov polet. Nove, do sedaj še speče sile se dramijo, polnijo se vrste delavskih kulturnih in prosvetnih organizacij, v ka-

terih se vzgajajo novi kadri kulturnih in prosvetnih delavcev. Zunanji izrazi notranjega dela, predvsem delavski prosvetni večeri, so vedno pogostejši in čeprav so brez pompa, razmeroma — radi prilik — skromni, »pristriženi«, prinašajo vendar to, kar bomo drugod, če bo šlo tako naprej, kmalu docela pogrešali, namreč — kulturo. Tisto kulturo, ki je bila, je in bo vedno last ljudstva, ne pa — kot pravi naš Cankar — »ocilindrenih in ofrakanih malikov«.

Pomagajmo tudi mi vsi, vsak po svojih močeh in zmožnostih, graditi v svojih organizacijah svojo, delavsko kulturo, kulturo novega človeka ter se pri tem zavedajmo besed, ki jih je zapisal naš največji pisatelj Ivan Cankar:

»Nobeno delo, ki ga je izvršil človek v prilog svobode, to je v prilog kulture, ne izgine za vekomaj, ne ogenj ga ne more za vekomaj pokončati, ne meč!«

(Ivan Cankar: Zv. XI., stran 333.)

Važni problemi sedanjosti in bodočnosti

Ivan Ivanovič

Dandanašnja doba je polna negotovosti, razburkanosti in bi navdajala človeka z velikim pesimizmom (črnogledjem), če nam ne bi zgodovina pokazala, da človeštvo kljub vsem katastrofam, ki jih je že doživelo in ki jih i zdaj doživlja, vendarle počasi napreduje. Če prebiraš zgodovino evropskih, takozvanih kulturnih držav, vidiš, da so že vse preživele strašno dobo staroveških in srednjeveških barbarstev, ki so tlačila človeštvo iz gospodarskih, verskih ali pa tudi samo iz osebnih vzrokov. Tudi današnja doba se v sramoto vse kulture skuša odlikovati po samih barbarskih dejanjih in dogodkih: uničujejo se človeške dobrine, vredne neizmerne vsote denarja, uničujejo se človeška bitja brez razlike spola in starosti. In grožnje, da se bo to nadaljevalo do neizprosne konca, da en del podleže, kažejo, kakšna podivjanost in neusmiljenost lahko nenadno zgrabi ljudi, ki o sebi mislijo in pravijo, da so predstavitelji nove in boljše bodočnosti.

Človek bi res utegnil misliti, da se mora vsaka nova doba v zgodovini porajati v strašnih, nečloveških bolečinah. Toda že v naprej se lahko potolažimo z dejstvom, da taka miselnost obvlada samo manjši del človeštva, da izhaja iz zablod samo nekaterih posameznikov, da pa vendarle velikanska večina ljudi celega sveta drugače sodi in da upa kljub vsem težavam sedanjosti v boljšo bodočnost. O onih Afrikancih in Azijatih, ki strme gledajo na evropske dogodke sedanjih dni, niti ne govorim, ker bi to značilo prehud sarkazem, (t. j. zasmeh).

Kljub črnogledosti, ki izhaja tudi iz »živčne vojne«, moramo torej ostati optimisti, ne le zato, ker socializem pomeni vero v boljšo bodočnost, temveč tudi zato, ker nam zgodovina tako dokazuje.

Če pa iz vseh dogodkov, iz govorov državnikov in raznih modrecev, poskusimo izluščiti jedro današnjih borb in stremljenj, vidimo nekaj velikih problemov, za katere se napredno in res po človeško čuteči misleci borijo že stoletja, da ne rečem tisočletja. Oni skeptiki ali dvomljivci, ki sploh v nič ne verujejo, pravijo, da so bili to sami utopisti, sanjači, ki si postavljajo cilje, ki ji baje ni mogoče doseči. Toda koliko utopičnih načrtov, zlasti na polju tehnike in civilizacije je bilo vendar že uresničenih, dasi so pred stoletji ravno tako dvomili o njih, kakor današnji dvomljivci o bodočih.

Najprej moramo ugotoviti sledeče: današnje borbe in bitke na polju takozvane evropske civilizacije so plod propadajočega sistema i v gospodarskem, političnem i v k u l t u r n e m oziru. Doba mančesterskega liberalizma, ki je propagiral idejo popolne individualne svobode v gospodarstvu in v življenju sploh, ta doba je na zatonu in nova doba zgodovine se poraja — ob silnih krčih celega človeštva.

Iz tega sledi, da nastajajo nova načela glede gospodarstva in politično-gospodarskega sodelovanja posameznih držav, odnosno človeške družbe sploh.

To pa niso morda samo misli, ki bi prihajale iz ust kakega socialista, nego to so vprašanja, ki se javljajo v raznih evropskih parlamentih, vprašanja, ki jih obravnavajo ljudje meščanskega mišljenja in ki priznavajo po raznih revijah in časopisih vseh narodov, da bo treba človeško družbo v gospodarskem oziru drugače urediti.

V tesni zvezi z gospodarskim problemom je politično vprašanje. Tudi tukaj so že na dnevnem redu vprašanja o federaciji manjših, odnosno večjih držav, problemi o ustanovitvi nove, združene Evrope in drugo. Kajti jasno je, da sodelovanje v gospodarstvu ni mogoče, ako bi bilo za vsako državo drugačno (avtarkično), in da je taka gospodarska skupnost mogoča le, ako obstoja tudi neka politična vez, ki bo države, odnosno narode družila, ne pa, da jih bo ločevala z raznimi utrjenimi linijami in s carinskimi mejami. Za vzor bi nam v tem bile n. pr. Združene države severne Amerike.

Gospodarsko sodelovanje in politična zveza držav pa bi same po sebi prinesle novo kulturno vzajemnost ne samo evropskih, nego vseh narodov sveta.

To bi bila res nova kultura, ki bi ne poznala ne militarizma z vsemi ogromnimi izdatki, ki bi bili plodonosneje naloženi za izobrazbo, socialno skrb in drugo; ta nova kultura bi odpravila domišljavost nekaterih narodov, češ da so po rasi in inteligenci

nekaj posebnega in da so vsi drugi narodi, ki jih je usodnost zgodovinskih in zemljepisnih dejstev zapostavila, zato manj vredni, kakor oni domišljavci. Izginilo bi sovrastvo med narodi in nastala bi res prava človeška vzajemnost, ko bi drug drugega podpirali ne radi trgovskih profitov, nego iz iskrene in poštene ljubezni do sočloveka. Socialne naloge in dolžnosti države, odnosno družbe bi postale vse važnejše in bi se izpolnile tako, da bi vsak človek imel ne samo pravico, nego dejansko svoj življenjski imetek: svoje stanovanje, svojo posteljo (!), svoje knjige in svojo zabavo in veselje. Kajti kdor trdi, da socialistično mišljenje posamezniku ali individuju ne prizna nobenih pravic, ta ne pozna pravega socializma, odnosno ga taji, da bi branil dosedanje neiskreno kapitalistično gledanje na posameznika.

S tem sem podal samo par splošnih misli. Sedaj nam bo treba pregledati današnje nove gospodarske načrte, politične in končno še kulturno-socialne probleme.

Glede gospodarstva bomo prihodnjič proučili načrte državnega kapitalizma, fašizma, socializma in drugih podobnih načrtov, med njimi tudi onega o »seljački državi« (kmečki državi), ki se tudi pri nas o njem razpravlja.

Misli o sedanjih dogodkih

Iz vseh dogodkov, gospodarskih in vojaških borb, ki se vršijo okrog nas, pač na prvi pogled lahko ugotovimo, da je bilo na stavbi, ki so jo po svetovni vojni l. 1918—20 modri državniki postavili, mnogo nesolidnega in nezdravega; zato so že tedaj mnogi dvomili v to novo zgradbo Evrope, kolonij in drugih delov sveta in zato je že pokojni ameriški predsednik Wilson razočaran zapustil Evropo, ker je videl, da s svojimi 14 točkami za mir med narodi ni dosti dosegel in da je skoro že tedaj obupaval nad svojimi uspehi. Tedaj so pač hoteli rešiti gospodarske in nacionalne probleme evropskih držav in državic, seveda z vidika gospodarskega sistema, ki se danes že bori za svoj obstanek; šlo je pač za dobiček večjih in za žrtve manjših, ki naj bi plačevali. Treba je bilo kako plačati vojne stroške, odnosno dolgove. Glavni upnik je bila seveda Amerika in zato je baš hotel Wilson imeti kot posredovalec glavno besedo. Pokazalo pa se je, da so vojne dandanes nekaj tako dragega in razdirajočega, da ostanejo zmagovalci in premaganci gospodarsko na tleh in da je potem težko spraviti v ravnovesje komplicirani stroj gospodarstva.

Plačevali pa so in še plačujejo račune v glavnem nižji sloji, t. j. delavski in kmečki proletarijat, torej baš oni, ki itak že

komaj životarijo in ki se jim pozna vsak najmanjši denar, če jim ga odtrgajo. Zato je standard, to je življenjski položaj delavstva in deloma tudi srednjega sloja silno padel. Toda komaj se je življenje vsaj nekoliko jelo izravnovati, je začela stavba miru l. 1918 pokati in rušiti. Nevarnost teh pojavov se je tembolj povečala, ker so zmagovalci na eni strani morali popuščati, na drugi strani pa so premagani in nezadovoljneži izza vojne na temelju nacionalnih gesel začeli vpiti o silnih krivicah, ki so se jim zgodile. In tako je prišlo do novih velikih gibanj, do fašizma in diktatur. In že se je čutilo močno bobnenje bližajočega se potresa. Borba velesil med seboj se je torej znova začela. Zato je komaj dobrih dvajset let po versajskem miru izbruhnila nova vojna.

Po obliki čisto novih gospodarskih ustanov in ustav, ki jih vidimo v korporacijskem, stanovskem in socialističnem sistemu, po kliringih in drugem, kaj lahko spoznamo, da gre v bistvu za gospodarske probleme, ki kažejo obenem nove oblike imperIALIZMA ene in druge vrste. Silno težavo pa je v vse to prinesla baš nova oblika gospodarskega reda, kakor ga skuša uveljaviti Zveza sovjetskih republik.

Iz raznih razlogov se ne moremo spuščati v globlje presojanje vseh teh ustanov, eno pa je kljub temu jasno, da nova vojna, ki je izbruhnila in ki ji napovedujejo še dolgo trajanje, stavi pred delavski razred težka in nevesela vprašanja.

Da je gospodarsko-politični sistem preteklosti, ki se danes poslavlja iz zgodovine, imel v sebi glavni bacil bolezni in da je oni povzročil preteklo in sedanjo vojno, to je očitno, in da se bo treba zdaj v borbi za boljšo bodočnost delavstvu pripraviti in boriti, je samo nujna posledica takega spoznanja. Boji bodo še hudi; zato stavimo zahtevo, da mora delavstvo opazovati eno kakor drugo fronto, da mora recimo kot nevtralen opazovalec gledati, da razume dogodke, ki se gode okoli nas in da se iz njih uči in pripravi na to, da bo moral nekoč v večji meri sodelovati, da bo stavba človeške družbe boljše stala kakor danes. Delavstvo in kmetijski sloji tvorijo bistven del naroda; in mi kot člani majhnega naroda, moramo slediti vsem dogodkom iz vidika, kako si bomo ohranili svojo kulturno, torej narodno svobodo in kako bomo v gospodarsko-socialnem oziru pomagali do skupne, boljše bodočnosti vsega proletariata. Kot člani majhne človeške vzajemnosti ne bomo sicer preveč vplivali na dogodke večjega obsega, vendar pa moramo biti pripravljeni, da bomo sodelovali, kadar se bo oblikovala nova družba, kakor si jo zamišljamo kot socialisti.

Kakšne borbe nas še čakajo, nihče ne ve, vemo pa, da jih bomo tem lažje prenesli, če bomo z jasnimi očmi gledali v bodočnost; kakor v vojni, kjer se dandanes skuša čim bolj štediti s človeškim materialom, bomo morali gledati na to, da

bomo kot kulturni in civilizirani ljudje ohranili to, kar imamo, da bomo izboljšali socialne in gospodarske razmere, tako da bomo združeni z močmi vsega proletariata doživeli lepših časov.

X. Y.

Zanimivosti iz zgodovine

Sicer se da reči, da se človeštvo iz zgodovine ni kdo ve kaj dosti naučilo, če mislimo na izrek, da je »zgodovina učiteljica narodov«. Prav današnja doba nam kaže, da tičimo še globoko v srednjem veku in da se človeštvu divjaška natura še ni prav mnogo izboljšala. Ali kljub vsemu temu bomo prinašali zanimiva poglavja iz preteklih dob.

Ker baš berem zgodovino Anglije, napisano od Francoza Andrè Maurois-a (izg. Moroà-ja), ki je izšla v Naši založbi, Ljubljana 1939, bom vzel kar iz te knjige par poglavij. Pripočam pa vsakemu, kdor je v stanu, da si jo kje izposodi, da jo bere, ker je res pisana duhovito, lahko razumljivo, pregledno in sila poučno, deloma i zabavno, kakor redko katera knjiga te vrste.

Iz časov, ko so si Normani iz Francije osvojili Anglijo in ko je zavladal Viljem Osvajalec, piše Maurois na strani 64 sledeče: »Da more kralj ohraniti bojevito plemstvo pod svojim vrhovnim nadzorstvom, je bilo treba izpolnitve dveh pogojev: vladar mora imeti vojaško moč in zagotovljene dohodke. Viljem se proti nezadovoljnejšem lahko zanaša na množico vitezov; na svoje lastne vazale in na fyod (zbori kmečkega ljudstva). Leta 1086 si da od svojih vazalov v Salisburyju neposredno priseči zvestobo, tako da bo zvestoba do kralja zmerom močnejša od vsakršne druge vdanosti. Kar se tiče dohodkov, so prejemki normanskega kralja znatni. Najprej ima dohodke iz svojih zasebnih posestev: tisoč štiri sto dva in dvajset gradov, k čemer pridejo še kmetije... Temu se pridružujejo fevdalni dohodki 'reliefs', ki jih plača vazal (= vitez, ki ima posest od kralja) v primeru izpremembe lastništva; aides, ki jih dobi vrhovni gospodar, kadar gre na križarsko vojno, kadar mora plačati odkupnino, kadar omoži hčer ali kadar mu stopi prvorojenec v viteški stan; 'gardes' od premoženja mladoletnikov; dancgeld (takoimenovan davek izza časa Dancev), osnovni davek, ki so mu ga zapustili saški kralji; dajatve, ki so jih plačevali prebivalci mest in Judje; in končno globe (kazni). Zapiski kraljevske zakladnice nam kažejo, da so bile te globe pod Viljemovimi nasledniki mnogoštevilne in včasih kaj čudnega značaja: Walter Caucyski je plačal petnajst liber za dovolje-

nje, da se oženi, kadar in s katerokoli ga bo volja... Wiverona Ipsuriška štiri libre in eno marko srebra, da se omoži samo s tistim, ki si ga sama izbere (drugače so diktirali op. ur.). Viljem Mandevillski da kralju 20 tisoč mark, da se sme oženiti z Izabelo, grofico Gloncestersko... Žena Hugona Nevillskega plača kralju dvesto liber za dovoljenje, da sme spati s svojim soprogom (letà je bil najbrž kraljev jetnik. Mimo tega prodaja kralj tudi svoboščine: London plača pod kraljem Štefanom sto mark srebra, da sme svoje sheriffe (sodnike) sam voliti; salisburyški škof da prusca (prasca), da dobi v svoje mesto semenj; ribiči plačujejo za dovoljenje, da smejo soliti ribe; dohodki iz sodstva rasto vzporedno z ugledom kraljevih sodišč.«

Fevdalizem in gospodarsko življenje na Angleškem. Maurois str. 67. »Že za časa anglosaških kraljev so bili v Angliji kmetje in plemiči, koče in gradovi, toda saški duh je rade volje puščal, da so se običaji pripletali običajem in tako snovali zamotano mrežo gospodarskih vezi. Normani (kralji), ljudje bistrih konstruktivnih (gradečih) glav so uvedli strožji red, osnovan na načelu: »Ni zemlje brez fevdnega gospoda!« Na vrhuncu gospodarske hierarhije (zgradbe) stoji — takisto kakor na vrhu politične — kralj. On je lastnik vseh zemljišč v kraljestvu, in da bi ta logična (miselna) zgradba povsem zadovoljila normanskega duha, velja za ustanovljeno, da ima kralj svoje kraljestvo od samega Boga (!). Toda kralj prihranja sebi le del zemljišč, ostala pa podeljuje svojim glavnim privržencem in posameznim vitezom v fevd v zameno za vojno službo in za določene dajatve. Recimo na primer, da kralj prizna kakemu baronu sto graščin proti obljubi, da se mu v slučaju vojne pridruži s pedesetorico vitezov; baron sam si pridrži štirideset teh gradov, da zagotovi sebi in svojemu dvoru obstanek, šestdeset pa jih podeli v fevd vazalom druge stopnje, ki mu morajo zato priskrbeti 60 vitezov. V načelu in če vazal ne zagreši kakega hudega zločina, prehajajo vsi ti fevdi kot dediščina na prvorojenca, kar jih varuje razdrobitve (posesti). Fevdni gospod in vitez, ki ne moreta sama na veliko obdelovati svoje zemlje, si obdržita samo po eno kmetijo za potrebe grada, ostanek zemljišč pa prepuščata svojim kmetom proti dajatvam in tlaki.

V saških časih je bila hierarhija (zgradba) kmetov enako razčlenjena kakor hierarhija plemstva, kajti pridobljene pravice so ustvarjale različne stopnje. Takrat so poznali svobodnjake, socmane, ki so bili malo manj kot svobodnjaki, cotterje in borderje... Svobodnjaki so v prvih dvajsetih letih po osvojitvi Normanov v vsej deželi, izvzemši danski severovzhod, skoro povsem izginili. Postali so prostaki (vilaini), ki obdelujejo po eno virgato (okrog 30 juter), bodisi cotterji, ki imajo

samo 4—5 juter. Za malega, svobodnega ali na pol svobodnega kmeta nastopajo hudi časi. Za časa Edvarda Spoznavalca (saški kralj) je bilo v cambridžski škofiji še 900 socmanov, že leta 1086. pa še komaj dvesto.«

Iz preteklosti človeštva

»Če so bili tvoji starši opice in si s tem zadovoljen — meni je prav. Zase vem, da ne izhajam od nobene opice.«

Te besede, ki so bile že neštetokrat izrečene in zapisane, tako ali podobno, zvene kakor modrost, pa vendar izražajo globoko neznanje in zakrknjen, popolnoma neopravičen predsodek. Neznanje, zakaj nihče — vsaj noben učenjak in noben sledbenik teorije o razvoju še ni zatrdil, da izhajajo ljudje iz opic; predsodek, zakaj če bi naši prapradedje vendar bili šimpanzi, gorile ali orangutangi, bi morali to dejstvo sprejeti hote ali nehoote in ničesar ne bi mogli storiti, da bi se izpremenilo.

Toda razvojni nauk nima tega v nobenem svojem poglavju in s svojimi trditvami je skrajno previden. Vedno dela razliko med tem, kar je dognano in tem, kar izvaja iz dognanih dejstev. In tam, kjer niso dokazi popolnoma jasni, vedno dopušča drugo mišljenje, dokler trdna dejstva ne rešijo vprašanj na eno ali drugo stran.

Nauk o evoluciji ni več v povojih in premlet je temeljito od vseh strani. Nič več ne gre za ugibanje o njegovih osnovah in o njegovem bistvu. To je utrjeno z ogromno množino dokazov in o resničnosti razvoja se ne more več dvomiti. Jedro nauka je to: Vse življenje na zemlji, edino, ki ga poznamo, se je razvilo, ko so nastale razmere na tem planetu primerne zanj, iz najprimitivnejših bitij, majhnih, komaj za silo organiziranih, ki so se v dolgi, dolgi dobi zelo počasi izpreminjali pod različnimi vplivi, deloma v vodi, kjer se je to življenje začelo, deloma na suhem, kamor jih je pognala suša. Če so si hotela ohraniti življenje, so se morala prilagoditi novim razmeram vselej, kadar so se te izpremenile in potek tega prilagajanja, ki vodi od najbolj enostavnega, do vedno bolj sestavljenega, kompliciranega, imenujemo razvoj. Za človeka velja to prav tako kakor za lilijo, za pelin in hrast, za žabo, škrianca, slona ali opico. Kakor vse rastline in živali je tudi on plod razvoja.

Ali naj se tega sramuje?

Zdelo bi se tako, če človek posluša tiste, ki hočejo po sili za naše pleme nekakšno izredno mesto v stvarstvu in ogorčeni odklanjajo vsako sorodstvo z ostalim življenjem na zemlji. Njihovemu umovanju je pač težko slediti. Kaj smo prav za prav, če moramo zanikati to sorodstvo? Bogovi pač ne, angeli

tudi ne, zakaj v tem slučaju menda ne bi potrebovali policije, sodišč, zaporov in električnih stolov. Kam naj se torej uvrstimo? In kako naj zakrijemo dejstvo, da so naše telesne funkcije enake živalskim, da moramo jesti in piti kakor one, da se plodimo na enak način kakor večina živali, da smo podvrženi boleznim kakor one in v mnogih slučajih enaka zdravila pomagajo nam in njim, da si celo mnogo zdravil — serumov — izposojamo naravnost od njih, da se naši medicinci na njihovih telesih uče, kaj je dobro in kaj škodljivo za nas?

Znanost, ki ne pozna nobene ošabnosti in nobenega snobizma, ampak želi le dognati resnico, nam pa podaja vsako leto več dokazov, da je vse, kar živi na zemlji, ena velika družina, zelo mešana pač, kakor so tudi mešane posamezne ljudske družine, v katerih gledajo čez ramo na siromašne ali »spri-dene« sorodnike, ki hodijo po svojih nemara boljših potih ali pa se sploh v čem razlikujejo od »dobrih« članov familije, ampak vendar ena družina.

Kar se človeka tiče, je moral razvojni zakon delati dolge, zelo dolge milijone let, preden je ustvaril bitje, iz katerega se je v nadaljnjih milijonih let moglo razviti bitje, kateremu moremo priznati ime človeka. Po drugih potih so se iz istega bitja razvile velike, takozvane intropoidne opice, ki so človeku telesno — in v mnogih ozirih tudi duševno — tako podobne, da je med njimi in prvimi ljudmi, o katerih kaj vemo, manj razlike kot med temi prvimi in sedanji ljudmi. Znanost torej ne pravi, da so opice naši dedje ali pradedje, temveč po njenih naukih smo nekakšni zelo oddaljeni bratranci. Pa vendar bratranci.

Tistega bitja, ki je stalo na križpotu, od kodler je šel razvoj na eni strani v opičjo, na drugi v človekovo bodočnost, pač ne poznamo. Ena žival, imenovana *dryopithecus*, ki je živel pred desetimi do petnajstimi milijoni let, je pač bila taka, sodeč po ostankih, ki so se našli, da bi se bili iz nje lahko razvili ljudje in opice. Ampak znanost smatra to le za možnost in nikakor ne trdi, da je bil to res naš in gorilin praded.

Raziskovalci so našli že mnogo presenetljivega in zato ni izključeno, da najdejo kdaj tudi kosti tistega člana, ki spaja verigo med človeškim in opičjim plemenom. Ampak tudi če se ne najdejo, ne more to omajati nauka o razvoju, zakaj drugih dokazov za to je že dovolj in množe se neprenehoma.

Prvo bitje, o katerem vemo, da je nemara pred milijonom let ali pa še pozneje živelo na zemlji, in ki je z vsemi pomanjkljivostmi vendar bilo človeško, je takozvani *pithecantropus erectus*. (Antropos pomeni v stari grščini »človek«, *pithecus* je pa opica, torej opičji človek; *erectus* pomeni, da je hodil pokonci, četudi ni bil tako vzravnán kakor so danes normalni ljudje.) Pred sedem in štiridesetimi leti, ko so bili boji proti

evoluciji še mnogo bolj strupeni kot so sedaj, je prišel holandski vojaški zdravnik Eugene Dubois do prepričanja, da so morali človekovi pradedje živeti nekje v Aziji in če je ostalo kaj njihovih kosti, da bi jih bilo treba iskati tam. Podal se je na Javo in po dolgem prekopavanju je res našel lobanjo, tri zobe in bočno kost. Vse to so bili ostanki bitja, ki je bilo do tedaj neznano. Lobanja je bila mnogo manjša od one modernega človeka, toda dosti večja od vsake opičje in nožna kost je brezdvomno kazala, da je to bitje hodilo pokonci.

Zaradi te najdbe se je vnel hud boj in nasprotniki evulcijske teorije so se trudili na vso moč, da bi ovrgli človeški značaj tega bitja. Sedaj so pa v znanstvenih krogih vsi dvomi v tem oziru opuščeni. Lobanja tega bitja je bolj podobna človekovi kot vsaka opičja, na drugi strani pa je zopet bolj podobna opičji kot lobanja najnižjega človeka.

Človekova inteligenca se ne more meriti po velikosti možganov; odvisna je od tega, kako so možgani organizirani. Vendar pa je neka množina neizogibno potrebna. Lobanja normalnega modernega človeka ima prostora za tisoč do tisoč dve sto kubičnih centimetrov možgan. Lobanja pithekanthroposa je imela obseg za devet sto kubičnih centimetrov, kar je prav v sredi med velikimi opicami in najnižjim sedaj živčim človekom. To in vzravnana hoja pomeni, da se to bitje ni moglo prištevati opicam in je bilo, četudi zelo nizkega, pa vendar človeškega značaja. Leta 1937, meseca septembra so pa našli blizu mesta, kjer je Dubois izkopal omenjene kosti, še eno lobanjo in čeljust s štirimi zobmi. Ta lobanja je bila še manjša, komaj za 750 kubičnih centimetrov možganov je bilo prostora. To je približno polovica obsega modernega evropskega človeka. Duboisova najdba je sploh obrnila pozornost znanosti na Javo in leta 1936 so izkopali tam lobanjo otroka, ki kaže vse značilnosti pithecanthroposa. Na otoku se raziskavanje še nadaljuje in prav verjetno je, da bodo našli še kosti, ki prinesejo več jasnosti o tem najprimitivnejšem človeškem bitju.

Druga zelo zanimiva najdba se je izvršila blizu Pekinga na Kitajskem. Člani kitajske geološke družbe so kopali v hribih, približno trideset milj od tedanjega glavnega mesta. Z njimi je bil paleontolog dr. Walter Granger, član ameriške ekspedicije, katero je vodil dr. Roy Chapman Andrews. Naleteli so na zalogo okamenelih kosti in ko so vse preiskali, so imeli šest lobanj, nekoliko čeljusti in mnogo zob, ki so pripadali najmanj sedem in dvajsetim osebam. Bitju, kateremu so te kosti pripadale, so dali ime *Sinanthropos pekinensis*, v splošni rabi ga pa imenujejo pekinški človek. Razen Krapine na Hrvaškem, kjer so našli veliko zalogo starih kosti v neki jami in jih imajo sedaj v zagrebškem muzeju, je pekinška najdba največja na tem polju. Toda kosti, izkopane na Hrvaškem, pripadajo člo-

veku, ki je živel mnogo pozneje in bil že veliko bolj razvit. Za študij najprimitivnejšega človeškega bitja je pekinška najdba neprecenljivo važna, zlasti ker je bil najdeni material tako bogat. O tem, da je to bitje pripadalo človeškemu rodu, ne more biti nobenega dvoma. Verjetno je, da je bilo prav tako staro kakor javanski človek, njegova lobanja pa je bila že dosti večja od javanske, njen možganski obseg je meril 915 do 1200 kubičnih centimetrov, kar je že precej enako modernemu človeku. Iz tega pa nikakor ne sledi, da je njegova inteligenca bila visoka. Bil je pač bolje razvit od javanskega človeka, nekatere značajnosti lobanje kažejo, da je začel misliti, toda bil je le začetek, izkušnje ga še niso učile, mnogo oblasti nad seboj ni imel in če bi živel danes, bi ga smatrali za tepca. In njegov obraz bi zasmehovali in dejali, da je opičji. Vsa primitivna plemena so bila brez brade — kakor opice. Sicer je mišljenje, da izraža močna brada veliko energijo, kar se pogostoma čita zlasti v ameriških povestih in listih, brez podlage. Vendar pa je resnica, da se je človekova brada razvijala kakor ves njegov obraz in kakor njegova inteligenca. Zobje pekinškega človeka so bili veliki, zlasti očniki; v splošnem so bili bolj podobni opičjim kot zobem modernega človeka. Bili so pa zdravi; ne eden izmed mnogih najdenih zob ne kaže nobene bolezni. Vse nožne kosti dokazujejo, da je ta človek hodil pokonci. Zdi se pa, da ni bil visok; po ženskih kosteh se da soditi, da so bile približno pet čevljev in štiri palce visoke. Kar pa je nemara najbolj važno, je to, da je ta človek že poznal ogenj in rabil kamen za orodje. Na mestu najdbe je bilo več ožganih kosti in oglja in na stotine kamnov, ki so očitno bili rabljeni. Seveda se ne dajo nikakor primerjati z občeudovanja vrednim kamenim orodjem in orožjem neolitskih plemen in so bili dobri le za strganje in kopanje, morda za razbijanje trdih predmetov kot orehov, ampak dejstvo, da je človek že v tisti dobi iskal in našel orodje, pa naj je bilo še tako revno, je nad vse zanimivo. Govoril pa ta človek najbrže še ni. Dasi je mogoče, da je po telesnem ustroju imel sposobnost glasu, vendar ni imel intelligence, ki je neizogibno potrebna za sestavljanje in rabo besed.

Še preden so bile najdene te kosti, so pa izkopali v raznih krajih Evrope človeške ostanke, ki pa so se od javanskih in pekinških razlikovali v tem, da so pripadali bolj razvitim ljudem. V južni Angliji, blizu kraja, ki ga imenujejo Piltdown Common in kjer kopljejo gramoz, je Charles Dawson našel lobanjo, čeljusti in nekaj zob; te kosti so kazale na zelo primitivnega človeka in dr. Arthur Smith-Woodward mu je dal ime *Eosanthropus dawsoni*. Beseda *Eos* pomeni zarjo, torej približno jutranji človek, človek iz časa, ko se je za naš rod delala zarja. Ta najdba je izzvala precej ljut boj. Kostí so kazale

na eni strani zelo razvite človeške značajnosti, na drugi pa veliko zaostalost. Največ nasprotij je nastalo zaradi čeljusti; zobje so namreč zelo človeški, medtem ko spominja sama čeljust s popolnoma nazaj obrnjeno bradno kostjo popolnoma na opico. Nastalo je vprašanje, ali spada čeljust in lobanja skupaj, ali ne. Ta boj se je dolgo nadaljeval, naposled so pa tisti izvedenci, ki morejo opravičeno soditi o takih vprašanjih, izrekli, da pripadata lobanja in čeljust istemu bitju, ki predstavlja zelo zgodnjega človeka z debelo lobanjo in opičjo čeljustjo.

Leta 1907 je blizu Heidelberga v Nemčiji najdena čeljust, podobna piltdownski, le da brada ni bila več tako zelo potegnjena nazaj. Bitje, kateremu je ta čeljust pripadala, je očitno bilo predhodnik onega človeka, čigar ostanki so bili najdeni v neandertski dolini in je, po tem dobil ime Neandertalski človek. O plemenu, čigar član je bil ta mož, je že dosti znano, zakaj kosti istega tipa so se našle doslej po mnogih krajih, ne le v Nemčiji, ampak tudi v Španiji, Palestini, na Krimu, v centralni Evropi in blizu sto oseb je zapustilo te ostanke. Tudi v Afriki so našli ostanke, ki pripadajo, če ne istemu, pa vendar zelo podobnemu plemenu.

Neandertalski človek je bival na zemlji menda kakšnih sto tisoč let, morda dlje in je izginil šele, ko se je v Evropi pojavilo drugo, bolj razvito pleme, začetnik tistega bitja, katerega pravijo Homo sapiens — razumni človek, kar je lahak krst, ker si je človek sam dal ime.

Neandertalski človek ne bi bil ostal v nobeni lepotni tekmi. Njegova lobanja je majhna, obraz pa velik; široka usta silijo naprej, nizko čelo pa leze nazaj; nos je bil širok in plošnat, oboka nad očmi z gostimi obrvmi sta bila velika, naprej štrleča in težka. Visok ni bil; meril je štiri čevlje devet do pet čevljev in štiri palce, kolen ni mogel iztegovati, glava na kratkem vratu mu je bila nagnjena naprej in se je držal skoraj kakor grbavec. Bil je lovec, njegovo orožje pa je bilo zelo primitivno, dasi je zasledoval tako velike živali kot mamuta in tedanjega nosoroga, ki je bil pokrit z volno. Zaklone je iskal pod skalami in v duplinah in najbrže se je odeval s kožami ubitih živali.

Pred nekako štiridesetimi tisoči leti se je v Evropi pojavilo drugo pleme, prihajajoče od vzhoda. Imenujejo ga Cromagnonsko, po kraju, kjer so našli prve njegove kosti. Ta človek, čigar ostanke so v teku časa dobili skoraj po vsej Evropi, je bil v vsakem oziru bolj razvit od vseh prej omenjenih plemen. Bil je tako podoben modernemu človeku, da se njegov tip še danes pogostoma najde in mogoče je, da žive njegovi direktni potomci še zdaj med evropskimi narodi.

Ko se je to pleme razširilo po Franciji in Španiji in pozneje po drugih krajih Evrope, je neandertalski človek izginil. Vprašanje je, ali je bilo med obema plemenoma kakšno sorodstvo,

ali ne. Nekateri izvedenci mislijo, da se je cro-magnonski človek razvil iz neandertalskega, drugi pa sodijo, da je prišel iz Azije že tako spopolnjen, kot ga kažejo nešteti njegovi ostan-ki. Skoraj nobenega dvoma pa ni, da so se ljudje njegovega tipa več ali manj pomešali z neandertalskimi in po tem ni nikakor izključeno, da teče nekoliko neandertalske krvi tudi v naših žilah, kar bi seveda za nacijske teoretike »čistih ras« bila neznosna misel.

Cro-magnonski človek se je, ne le telesno, ampak tudi umstveno močno razlikoval od neandertalskega. Posebno zanimanje so zbudile slike na skalah v francoskih in španskih jamah, v katerih je prebival; te kažejo izvrstno opazovanje in tudi mnogo umetniškega okusa. Za tem človekom je prišel nov val priseljencev iz Azije, ki jih smatrajo za naše neposredne prednike. Seveda je na to nastalo novo mešanje plemen in dasi je med starejšimi in novimi naseljenci bilo mnogo bojev, vendar ni bila prejšnja rasa enostavno iztrebljena, prav tako kakor poznejši velikanski navali iz Azije, selitve od severa proti sončnemu jugu in podobna velika premikanja narodov nikdar niso niti ob največji okrutnosti mogla kar uničiti domačinov.

Mnogo vprašanj, kako in kje in pod kakšnimi pogoji, v kakšnih razmerah so se posamezna človeška plemena razvijala, je še nerešenih in bodočnost ima na tem polju dosti problemov. Ampak dejstvo razvoja je utrjeno in dokazi, da je človeštvo preživelo povsem živalski način življenja, se polagoma dvigalo iz nižin, prekosilo vsa ostala bitja na zemlji in da ima pogoje za višji razvoj, se množe od dne do dne. In v tem se zdi, da je večja uteha kot v teoriji, da je bil človek nek-daj skoraj bogovom enak, pa da je padel na sedanje nizko stanje.

NAŠIM SODRUŽICAM

Naše delavske družine

Družina je majhna država v državi; v njej je oče ministrski predsednik in morda še minister za zunanje zadeve, dočim leže notranje zadeve in vsa ostala ministrstva na ramenih žene. Družina, kot najmanjša celica države, je predvsem važno izhodišče novega rodu, ker privre iz nje kri in moč naroda. Družina, to se pravi družba staršev, bratov in sestrá, je najboljša šola ljubezni, socialnega čustvovanja, pravičnosti, potrpežli-

vosti in vseh ostalih dobrih lastnosti in lepih misli. Če družina otroku vsega tega ne privzgoji, si ponese otrok v svet hladno srce in spet stopi v življenje človek več, ki mu ne bo veliko za blagor svojega bližnjega.

Ker drži družina vse stolpove države, je njen obstoj največje važnosti. Vse premalo pa mislijo odgovorni činitelji na to, da so delavske družine v hudi nevarnosti in resno ogrožene, da tonejo naši delavski domovi in se pogrezajo nevzdržno navzdol. Vzrok temu je treba iskati v dejstvu, da manjkajo delavski družini najosnovnejši zunanji pogoji za obstoj, saj je delavčev zaslužek danes tolikšen, da ob njem v najboljšem slučaju vsa družina komaj živetari. Najbolj občuti vso težo življenja pač delavska žena, bodisi da je sama delavka ali pa je delavčeva žena. Tudi če ima mož delo in zaslužek, živi vendar stalno v negotovosti za bodočnost. Vse njeno življenje poteka od sobote do sobote, vmes pa se vlečejo v neskončnost dolgi dnevi tedna. Ker je danes delavec le redko delu, času in druginji primerno plačan, družina pa je navadno številna in ima kljub vsej skromnosti dovolj nujnih potreb, se pogosto zgodi, da znaša takrat, ko pride težko pričakovani plačilni dan, med tednom napravljeni dolg že kar višino zaslužka. Potem pa je treba spet malo bolj zadržniti pasove in si pritrpati pri vsem.

Če živi že v rednih razmerah delavska družina tako rekoč od danes do jutri, se ji lahko še ta negotovost in siva vsakdanjost brez lastne krivde čez noč izprevrže v črni obup. Mož lahko izgubi delo ali pa se mu pri delu pripeti kakšna nezgoda, saj je iz dneva v dan izpostavljen nevarnosti in najrazličnejše smrtne nesreče si izbirajo svoje žrtve pretežno v delavskih vrstah. Če pa odpovedo roke moža-rednika, zapade družina v brezupno bedo, iz katere je ne reši več niti skromna odškodnina, če jo sploh dobi po dolgem času.

Ni čudno, če v takih razmerah omagajo po vrsti družinski člani in izgine vsa medsebojna ljubezen. Mož v soboto le prečesto ne najde poti domov, ampak zavije v beznico, kjer si za težko prisluženi denar kupi za nekaj ur omame in pozabe. Žena zgubi ves pogum, polasti se je trpkost in obup in sčasoma postane popolnoma brezbrizna in topa za moža, otroke in dom. Otroci, ki so dan za dnem prikrajšani za vsako veselje, kmalu ne čutijo več nobene navezanosti na dom, začnejo se potepati, včasih celo beračiti in krasti.

Kakor je težek položaj delavske žene, je vendar samo njej mogoče, da zaustavi propad delavske družine. Če ima dovolj ljubezni do moža, otrok in do doma, se ji bo posrečilo, premagati vse težave in pričarati tudi v svoj dom skromno srečo. Slabe gospodarske prilike same na sebi še ne bodo omajale družine in razdrle zakona, pač pa lahko način, kako prenaša

žena pomanjkanje, kvarno in usodno vpliva na moža in na vso družino. Ravno trpljenje, pomanjkanje in udarci usode bi morali še tesneje povezati vse družinske člane med seboj, če bi znali vse hudo prenašati z ljubeznijo in potrpljenjem. Obtožbe in pritožbe, vsakodnevni izbruhi in histerični očitki pa sekajo vedno znova družinski in zakonski lastnosti rane, ki se včasih sploh ne zacelijo več. Vse to lahko prepreči le strogo samozatajevanje, ki nikoli ne prizna zakonskemu drugu, kako zelo boli pomanjkanje.

Ni pa samo pomanjkanje tisto, kar utegne zakon in s tem družino porušiti. Lahko ga razderejo zlobni jeziki, zakonolomstvo enega ali obeh zakoncev, prepirljivost žene, zanemarejeno gospodinjstvo, slabo gospodarstvo in še marsikaj drugega. Na vse mora budno paziti zlasti žena, povezati mora v medsebojni ljubezni vso družino in jo bodriti, da bodo vsi znali na pravem kraju zastaviti delo za boljšo bodočnost in da ne bodo obležali sredi pota z zlomljenimi perutmi. M. S.

Obleka in mi

Hrana in obleka, to sta dve najvažnejši potrebi našega življenja. Če pa preudarimo, je samo potreba po hrani naravna, to se pravi, da jo imamo skupno z živalmi in rastlinami. Potreba po obleki je izključno samo pravica človeka, a ne prvotnega, ki ni čutil potrebe, da pokrije svoje telo, razen proti mrazu. Obleka je znak ljudske kulture; če zasledujemo razvoj obleke od pradednih dni do danes, nam oblika vsakokratne obleke dokazuje smer in višino kultureakega ljudstva. V narodnih nošah in modah so izražene misli dotičnega časa in dotične kulturne celote. Da bomo to razumeli, se spomnimo samo na modo, ki smo jo še vsi poznali, na modo kratkih kril do kolen, ravnih oblek brez rokavov, oblek, ki so bile podobne vrečam. Ta moda se je začela v svetovni vojni, v dobi splošnega pomanjkanja in varčevanja in se je nato držala skozi vsa prva povojna leta, ko je bilo treba vse obnoviti in povsod štediti do skrajnosti. Komaj pa so se gospodarske razmere nekoliko izboljšale, so pričeli krila daljšati in širiti z gubami in zvončastimi vložki in v dobi, ko je bilo svetovno gospodarsko stanje najugodnejše, so bile obleke najrazkošnejše. Tako moda ni le slučajna zadeva, ampak nam vedno razkriva značaj dotične dobe. Oni, ki so ustvarili modo ali kakorkoli vplivali na njo, so bili takorekoč modni novinarji. Imeli so dar, da so z obleko izrazili sodobno miselnost, kajti zmago odnese vedno samo tista novost, ki zna vodilno misel tistega časa smiselno izraziti.

Današnje bolj demokratično dobo izraža tudi moda, ki je

mnogo bolj demokratična kakor v prejšnjih časih. Danes je oblečen kralj na isti način kakor njegov podložnik, pred dvema tisočletjema pa je nosil kralj razkošna oblačila, njegovi podložniki pa so bili goli.

Znan je pregovor, da napravi obleka človeka. Ta pregovor pa je treba prav razumeti. Ne smemo misliti, da se lahko kdorkoli obleče v lepo obleko, pa je potem že na mahi dovršen človek lepih zunanjih oblik in lepe notranjosti. Resnica je ravno nasprotna: z obleko razodenemo našo notranjost in naše misli. Obleke niso mrtve, obleke so naša stanovanja iz tkanin, ki tvorijo precejšen del našega življenja, ki doživljajo naše misli, čustva in dogodke.

Obleka pokriva telo, dušo pa razkriva. Obleke so naše misli, izražene v blagu. Po eni strani lahko izražajo snago, redoljubnost, čut za lepoto, fin osebni okus, radodarnost, skromnost in varčnost, da, celo ljubezen in spoštovanje, saj na ljubavni sestanek ali na važen obisk pridemo vedno v najlepši obleki. Po drugi strani pa včasih obleke zgovorno razkrinkajo gizdavost, ošabnost, bahavost, ponos, nevoščljivost in skopost, omalovaževanje drugih in samega sebe, željo, z blestečo zunanjo stjo prevarati druge o majhni notranji vrednosti itd. Obleke bolj zgovorno, pristno in resnično pričajo kakor naše besede.

Obleke pa tudi prav lepo izražajo naše družabno čustvovanje, navezanost ljudi drug na drugega. Dočim so moške obleke več ali manj enake, se tudi ženske v bistvenih točkah ne razlikujejo in kar čudno in kričeče učinkuje, če se pojavi kaka posebna obleka.

Obleke so kakor pozdravi, s katerimi izražamo spoštovanje do soljudi. S sveže oprano bluzo, z dehtečo poletno obleko, z lepo kravato, prijetnim klobukom pozdravljamo molče vse one, ki nas srečujejo in s katerimi imamo opravka in jim odzdravljamo, tudi če so usta tiho. Ker imajo obleke ta pomen, da razveseljujejo nas in našo okolico, je že od nekdaj navada, da so okrašene.

Z madeži, gubami in luknjami pa kažemo jasno, kako omalovažujemo sebe in druge. Le skrajna revščina bi bila opravičilo za zanemarjeno obleko, tako si marsikdo misli. A za ugodno zunanost ni treba bogastva in dosti denarja. Nešteto siromašnih ljudi poznam, ki so vedno čedno in lepo oblečeni. Morča imajo eno edino obleko, a to znajo čuvati, oprati čez noč, zlikati če treba brez likalnika, vsak šiv in vsako luknjico sproti zašiti, vsak madež sproti očistiti, sleherni prah sproti skrtati. Takim ljudem je že v krvi ljubezen za red, snago in lepoto, kar boli jih, če imajo umazano obleko in blatne čevlje.

So pa spet druge vrste ljudje. Včasih so bogati, vedno so novi in polne omare oblek imajo. In vendar niso nikoli lepo oblečeni v njih oblekah je vedno nekaj, kar odbija, kar nas

bode v oči kakor preostra luč. Če so taki ljudje reveži, jim je pa težko pomagati. Tudi če dobijo novo obleko, v pičlem mesecu jo umažejo in strgajo, je ne očistijo in zašijejo in hitro vržejo proč. Denar, ki ga taki ljudje izdajo za svojo obleko in obutev, zmečejo kakor v nenasitno žrelo; nikjer se nič ne pozna. Nikoli niso »pospravljeni«, ne moti in ne boli jih nered v obleki, madeži, prah in blato, ne zdi se jim škoda za denar, ki ga tako brezčutno zapravljajo.

Naša dolžnost je, da ravnamo z ljubeznijo z oblekami. Bolje je, da je čim manj oblek, a tiste naj bodo mirne, okusne, trpežne in preproste, naj se spojijo z našo osebnostjo v eno celoto, pa bodo kljub domačnosti vedno lepe in fine. M. S.

KNJIGE IN LJUDJE

STOLETNICA ROJSTVA EMILA ZOLE

Emil Zola je bil rojen 2. aprila 1840. in ves kulturni svet se je spominjal te dni stoletnice njegovega rojstva. Zola je bil ustanovitelj modernega naturalizma v svetovni književnosti in se je moral dolgo boriti za svoje priznanje. Še večje zasluge kot književnik pa ima kot človek, ki se je vse življenje strastno boril proti krivicam, laži in hinavstvu in se je zlasti proslavil s svojim nastopom v takozvani Dreyfusovi aferi, ko je pripomogel resnici in pravici do sijajne zmage. Njegova književna zapuščina je ogromna: izdal je serijo romanov pod naslovom »Rougon Macquart«, nekako rodbinsko kroniko v 20. zvezkih, med katerimi so romani »Germinal«, »Polom«, »Zemlja«, »Zver v človeku«, »Nana« in drugi. Dalje trilogijo evangelijev: »Resnica«, »Delo« in »Rodovitnost«, ter trilogijo mest: »Pariz«, »Rim« in »Lurd«. V slovenščino imamo poleg nekaterih manjših stvari prevedene tri njegove romane: »Germinal«, »Rim« (prevedel Etbin Kristan) in »Polom«, kar pa je premalo, da bi mogli spoznati njegovo delo v vsej njegovi veličini. Želeti bi bilo, da bi se našli prevajalci, ki bi nam prevedli vsaj še njegovo »Zemljo« in trilogijo evangelijev. Široke ljudske množice je s Zolajem seznanil zlasti krasen film o njegovem življenju »Vest človeštva«, ki smo ga imeli priliko videti tudi v Ljubljani in v Mariboru.

SELMA LAGERLÖF

Svetovnoznana švedska pisateljica in Noblova laureantka Selma Lagerlöfova je umrla dne 15. marca v 82. letu starosti. V vrsti priznanih švedskih pisateljev je ona najbolj zaslovela po vsem svetu: že njen prvi roman »Gösta Berling«, ki ga je napisala kot mlada učiteljica, ji je prinesel svetovno slavo in ji omogočil, da je zopet odkupila in uredila izgubljeno in propadlo posestvo svoje rodbine, kjer je potem, razen kadar je potovala, stalno živela. Noblovo nagrado je prejela leta 1909. Poleg drugih del je napisala roman švedskih kmetov »Jeruzalem«, dalje »Kristusove legende«, »Antikristove skrivnosti« in krasno mladinsko knjigo »Potovanje Nilsa Holgersona«. Njena dela prevajajo v vse kulturne jezike: tudi v

slovenščini jih imamo nekaj, da omenimo samo »Gösta Berlinga«, ki ga je izdala založba »Modra ptica«. V svojih delih, kakor v svojem zasebnem življenju je vedno zagovarjala demokratična in človekoljubna načela in še tik pred svojo smrtjo je za finske begunce, poleg drugih dragocenosti, darovala tudi zlato medaljo, ki jo je prejela z Noblovo nagrado.

KAKŠEN NAJ BO DELAVSKI TISK?

Iz vrst našega članstva prihajajo te-le vrstice: Tisk kot eno najmočnejših orožij v rokah delavskega razreda, mora biti propagator, agitator in organizator. To pomeni, da mora naš delavski kulturni tisk vsestransko med množico širiti ideje prave delavske kulture, kakor mora sicer politični tisk delati agitacijo za konkretne zahteve, odnosno akcije. S kulturnim tiskom in z idejami delavskega gibanja se naj podpirajo borbe in manifestacije delavskega razreda, četudi ima delavstvo za te borbe svoje posebne strokovne liste. Kakor vsi tiskani organi delavskega gibanja, mora kulturni tisk sporedno biti nekaj izraz razpoloženja, volje in zahtev delavskih množic, ki jim je tisk namenjen.

Priporomba uredništva: Sicer so te vrstice zelo splošnega značaja, vendar jih prinašamo in bomo ob priliki posebej spregovorili o teh vprašanjih.

LITERARNE NOVOSTI

V novem letniku našega mesečnika bomo prinašali kratke ocene novejših, pa tudi starejših slovenskih knjig, ki jih delavstvu, odnosno našim čitateljem posebno priporočamo. Opozarjali bomo posebno na take knjige, ki obdelavajo socialne in gospodarske probleme. Ker imamo dandanes že mnogo literature že iz drugih jezikov prevedene, bomo tem lažje dosegli svoj namen. S tem bomo pa tudi dali smernice našim knjižnicam, v kolikor jih zbirajo posamezna društva kakor tudi tistim, ki so z delavskim denarjem osnovane po mestih in večjih trgih.

Vemo sicer, da ročno delavstvo težko najde kako prosto uro za branje, a mlajši ljudje lahko beró tudi ob večerih in jim priporočamo, da na glas beró starejšim, četudi to diši po starih časih.

Oni čitatelji, ki pa imajo kake želje, da bi to ali ono radi pozvedeli, naj se obrnejo na naše uredništvo, pa jim bomo v uredniškem koticu po možnosti prinesli odgovore odnosno pojasnila.

DELAVSKA PROSVETA

O MEDDRUŠTVENEM ODSEKU VSEH VZAJEMNOSTI

Ta odsek, v katerem je od vsake »Vzajemnosti« po en delegat, ima zelo važno nalogo in široke možnosti dela, če bo res aktiven, kot bi bilo pričakovati.

Do sedaj je bilo njegovo delo skoraj izključno omejeno na vršéči se režiserski in dramatski tečaj, vse seje odseka, ki so se vršile do sedaj, so se vrtele okrog tega edinega vprašanja. To je bila tudi slaba stran dela tega odseka. Preveč enostransko je bilo. Razumljivo je, da mora ta meddruštveni odsek nekako voditi ves dramatski tečaj in mu dajati smer, sem pa mnenja, da nikakor ne sme ostati le pri tem.

Veliko je skupnih stvari, ki zanimajo vse »Vzajemnosti«. Take stvari so n. pr.: medsebojno spoznavanje in povezovanje, vprašanje naših prireditev, našega tiska (»Vzajemna Svoboda«), kulturnega in prosvetnega dela v vsaki posamezni »Vzajemnosti« itd. Naloga takega odseka, v katerem so delegati različnih »Vzajemnosti«, je ravno v tem, da najde pota in možnosti za medsebojno spoznavanje članstva in povezanosti našega dela za cilje, ki so nam vsem skupni.

Predolgo bi bilo, če bi vse točke, ki sem jih zgoraj navedel, na široko razčlenjeval. Zato čisto na kratko:

Sedaj imamo že lepe dneve, pa bi bilo dobro in koristno za medsebojno spoznavanje, n. pr. prirejanje skupnih izletov. Vzeli bi s seboj glasbila, malo bi zapeli in končno, pomenili bi se o naših skupnih stvarih in skupnem delu. Naučili bi se svežega zraka in istočasno gojili pravo tovarištvo in družabnost.

Druga stvar, ki bi jo moral reševati in rešiti meddruštveni odsek, je vprašanje našega tiska. Vsak delegat naj bi imel dolžnost skrbeti pri svoji »Vzajemnosti«, da se osnujejo dopisniški odbori, ki bi navajali članstvo k temu, da bi pisalo članke za našo revijo. Če vzbuja danes »Vzajemna Svoboda« upravičeno kritiko in odpor, mora biti ravno naša dolžnost, da dvignemo revijo na tako višino, ki jo od nje pričakujemo. To pa bo šlo le na ta način, da dopisujejo v njo vsi, ki se čutijo za to sposobni in o vsem, kar delavce zanima.

Na koncu samo še to-le:

Meddruštveni odsek ne bo mogel izvrševati v redu svojih nalog brez podpore v s e g a članstva. Po drugi strani pa bo aktiven odsek delegatov vseh »Vzajemnosti« pomenil močno in izdatno pomoč Centralnemu odboru Zveze »Vzajemnosti«.

NEKAJ BESED O KRITIKI IN SAMOKRITIKI

Eden največjih živečih delavskih borcev je rekel: »Kritika in samokritika sta nam potrebni kot zrak in voda!« S temi besedami je na poseben način izražena vsa važnost tega tako važnega načela. To načelo kritike in samokritike poznajo in se ga poslužujejo samo v delavskih organizacijah in društvi, dočim ostale organizacije, ki so pod vplivom malomeščanstva ali pa meščanstva zametujejo in zavračajo misel samokritike.

Čemu nam je potrebna samokritika?

Samokritika predstavlja zelo važno orožje in sredstvo v rokah delavskega razreda proti svojim sovražnikom za razkrinkovanje vseh škodljivih pojavov, ki se pojavljajo v naših vrstah in v boju proti našim lastnim napakam. Poleg tega samokritika pomeni težnjo in voljo za izboljšanjem našega celokupnega dela, da se pravilno vzgajamo in da bomo naše organizacije in društva res dosegla ono stopnjo, ki jim pripada. To pa bomo dosegli, ako se bomo v tej težnji posluževali samokritike in se učili iz izkušenj, ki smo si jih pridobili iz lastnih napak in da se bomo napak, ki smo jih enkrat storili, izogibali. Radi tega ne smemo prezreti in prikrivati nobenih napak, ampak jih najostreje obsojati.

Nepravilno je smatrati kritiko kot nekaj ponižujočega ali pa kot žalitev, češ, preostro smo napadeni. Kritika in samokritika mora biti ostra, neusmiljena, brez kakršnega koli prijateljskega popuščanja, ali seveda biti mora konstruktivna, ker le tako bo kritika dosegla svoj cilj. Napačno je tudi smatrati kritiko kot nekaj osebnega. Tako radi pravijo mnogi, ko jih zadene kritika, pa postanejo užaljeni, ponižani, češ sodrug, preostro si nas obsodil in nadaljuje: »Vem, zakaj si nas kritiziral! Zato, ker smo mi!« in s sličnimi izgovori. Tisoče takih in sličnih izgovorov najde, noče pa videti, da sodrug, ki upravičeno žigosa vse škodljive pojave, to dela v zavesti, da odstrani one napake, ki škodujejo in ovirajo delavsko gibanje v njegovem razmahu. Kvaliteta neke delavske organizacije ali pa društva

se ceni ravno po tem, kakšne odnose, oziroma kakšno stališče je zavzelo do svojih lastnih napak. Znak resnosti društva ali organizacije je v tem, da javno, brez okolišenja prizna svoje napake, odkrije vzroke teh napak in stori potrebne zaključke, da se jih bomo v našem bodočem delu izogibali.

Seveda mi ne potrebujemo vsake kritike, ampak samo tako samokritiko, ki bo dvignila kulturno stopnjo delavskega razreda, ki razvija borbene duh, krepi samozavestno zaupanje v zmago, večja njegovo moč in mu pomaga, da postane resničen gospodar zemlje. —čko.

Gibanje »Vzajemnosti« v ljubljanski okolici. — Razen društev, ki že obstojajo v Mostah, Ježici, Dobrunjah, Zalogu, Št. Vidu in Tacnu pod Šmarno goro, so se v preteklih mesecih ustanovila še društva v Dravljah, Šiški, na Barju in za Bežigradom. Na vseh ustanovnih zborih so poročali člani centralnega odnosno ljubljanskega odbora in so z veseljem lahko dognali, da se delavsko gibanje na kulturnem polju z močnim razmahom širi, posebno ker so vsa ta društva pripravljena, da se medsebojno podpirajo, da organizirajo skupne kulturne prireditve, zlasti dramatične in koncertne. Delavstvo kljub slabim razmeram, v katerih živi, spoznava, da so nastopili silno resni časi in da jih bo le izobrazilo in medsebojno sodelovanje rešilo hujših razmer, ki bi utegnile še priti. — Društvo Barje pripravljalo za 14. aprila t. l. prosvetni večer v »Gasilskem domu« na Barju.

Št. Vid nad Ljubljano. Občni zbor »Vzajemnosti«, podružnica Št. Vid se je vršil dne 25. februarja t. l. pri Kratky-ju, gostilni v Podgori. Po čitanju zapisnika zadnjega občnega zbora sta poročala predsednik s. Demšar in blagajnik; nato je tajnica s. Rezi Korparjeva, ki je duša te podružnice, podala obširnejše poročilo o delovanju društva v preteklem letu: V vseh šestih odsekih je bilo živahno delovanje, razen v pevskem, ker je moral pevovodja k vojakom. Vršili so se štirje večji prosvetni večeri, ena dramska igra v ljubljanskem »Mestnem domu«, razen tega več manjših prireditev, predavanj, izletov in obiskov sosednjih »Vzajemnosti«. Zelo živahno je bilo tudi v knjižnici, ki ima 425 knjig na razpolago in jih je preko 800 bilo izposojenih. To je zelo važno dejstvo, da se bavijo z nakupovanjem novih knjig. Nato so sledili pozdravi delegatov iz bližnjih podružnic in nagovor, odnosno ocena društvenega dela, ki ga je v imenu centrale podal s. Ivan Fava. Med drugim je bilo govora o kritiki in o načinu, kako jo kdo podaja. Vsako zdravo in pošteno kritiko je treba v delavskem pokretu pohvaliti. Društvo v Št. Vidu vidno napreduje in je lahko vzor drugim. Člani, ki so bili številno navzoči, so z zanimanjem sledili izvajanjem. Po izvolitvi novega odbora in po nekaterih slučajnostnih predmetih je bil občni zbor zaključen. F.

Delavsko kulturno društvo »Vzajemnost« v Mostah. Naša kulturna organizacija je stopila v drugo leto svojega obstoja ter je ob tej priliki koristno pregledati svoje dosedanje delo in popraviti, kar je bilo napačnega. Da smo bili v tem času še neizkušeni, je jasno, zato se vedno bolj čuti, da bo v društvu potreba temeljitega popravka, ako hočemo, da bo služilo pravemu namenu. V prvi vrsti smo opažali med našimi člani premalo člane discipline. Nič ni bilo one prave socialistične skupnosti, ki bi morala člane zvezati v eno nerazdružljivo skupnost. Večkrat smo čuli o potrebi discipline v našem društvu in med našimi člani. Člani naj se v prvi vrsti zavedajo, da je v delavskem društvu dolžnost skrbeti za disciplino in red. Radi tega je društveni odbor dajal na sejal in sestankih potrebne nasvete, in sicer ne kot kot diktator, temveč kot dober svetovalec. — Ali vseeno je razveseljivo, da smo v tem kratkem času napredovali, naj si bo v kulturnem, pa tudi v materialnem oziru. Naša želja je, da člani v tem letu skrbijo, da bo vladala med nami prava socialistična družabnost in skupnost. Dolžnost nas vseh je, da zgradimo v Mostah res odlično delavsko kulturno postojanko in ker vemo, da je sposobnosti in volje v naših članih dovolj, se zavedamo, da trud ne bo zaman! — Jančič Franc, predsednik.

Dravljje pri Ljubljani. — Naša »Vzajemnost« je imela v sredo, dne 13. marca ob 20. uri v gostilni pri »Slepem Jamezu« članski sestanek, združen s predavanjem o idejnem osnovnem delu delavskega kulturnega gibanja. Sodrug predsednik je poročal o delu odbora ter o velikem zanimanju članstva za izobrazbo. Ustanovljeni so bili štirje odseki in sicer: dramski, pevski, godbeni in šahovski. Vsi navedeni odseki živahno delujejo. Tudi knjižnico smo uvedli ter imamo do sedaj že mnogo lepih knjig. Stevilo članov se je od ustanovnega občnega zbora že podvojilo. Upoštevanja vredno je bilo mnenje članov, da se počaka z lastnimi nastopi vse dotlej, dokler bodo naši odseki lahko dobro in sigurno nastopili. Za Zvezo »Vzajemnosti« je poročal s. B. Korošec. V svojem poljudnem enournem govoru o praktičnem izvajanju izobraževalnega dela nas je prepričal, da bo svobodna kulturna vzgoja delavskega razreda plod vseh dobrin, katere si hoče delavski razred po svoji kulturni organizaciji priboriti. Ustvariti moramo najtesnejše zveze med našo »Vzajemnostjo« ter svobodnimi strokovnimi organizacijami, to se pravi: člani svobodnih strokovnih organizacij na eni in člani »Vzajemnosti« na drugi, so člani obojih ter tudi funkcionarji ene in druge naj izvršujejo dolžnosti v obeh odborih. Prisotni člani so živahno odobravalni izvajanja s. Korošca ter izrazili željo, da bi se vsak mesec redno vršil tak članski sestanek s kakim podučnim predavanjem.

Tezno pri Mariboru. — Naša »Vzajemnost« je imela dne 10. marca v društvih prostorih pri g. Feliču svoj redni letni občni zbor. Poleg velike udeležbe članov so bila zastopana na občnem zboru po svojih delegatih tudi mariborska okoliška društva »Vzajemnosti«, in sicer mariborsko, pobreško, studenško in radvanjsko. — V imenu zveze je pozdravil občni zbor in podal svoje poročilo njen blagajnik s. B. Korošec iz Ljubljane. Iz poročil odbora in nadzorstva posnemamo, da so sodrugi in sodružice skušali do kraja izvesti naloge, ki jim jih je naložil lanski občni zbor. Če ni bilo mogoče storiti še več, so krivi slabi delovni pogoji tamošnjega delavstva. Nezaposlenost, vojaška služba in pogosta selitev delavcev raznih strok v druge kraje, je oviralo zlasti razvoj dramskega in pevskega odseka. Po odhodu s. Vešligaja ml. so občutili veliko praznino posebno v dramskem odseku. Ali kljub težkočam je društvo priredilo v poslovni dobi šest igrokazov, tri predavanja, en družabni večer in en nastop pevskega odseka v Radvanju. Tudi društvena knjižnica je bila dobro obiskovana, v čast in izobrazbo bi pa bilo delavstvu če bi bila še bolj. Društvo je ustanovilo tudi že svoj tamburaški zbor. Zanimiva poročila odbornikov so trajala poldrugo uro, na kar se je razvila stvarna sodružna debata. Članstvo je z neverjetno vestnostjo premetrilo vse nedostatke in ovire ter se zedinilo na program, ki ga naj društvo vrši in izvrši v prihodnjem letu. Izvoljen je bil nato stari odbor društva z nekaterimi izpremembami. Končno se je zopet oglasil s. Blaž Korošec ter opisal osnovno delo delavskega kulturnega gibanja ter podrobno delo v odsekih. Ob zaključku občnega zbora je zapel pevski zbor delavsko himno »Bratje, le k soncu, svobodi!«

Izhaja mesečno. Letna naročnina din 24.— (za inozemstvo din 40.—), pol-
letno din 12.—, posamezna številka din 2.—, za člane »Vzajemnosti« plačajo
društva po din 1.50 mesečno ali din 18.— letno. Poštni čekovni račun
št. 12.249. Rokopise pošiljati na: Delavsko kulturno zvezo »Vzajemnost«,
Ljubljana, Delavska zbornica, poštni predal 290. — Rokopisi se ne vra-
čajo. — Uprava: Maribor, Ruška cesta št. 5, poštni predal št. 22.
